

EDİMSEL KOŞULLANMA

Doç. Dr. Tülin ŞENER

Skinner (1904-1990)

Programlı öğretimin kurucusu olarak bilinir.

Skinner'in görüşlerine dayalı olarak geliştirilen davranışı biçimlendirme yaklaşımı otistik ve zihinsel engelli çocukların eğitiminde etkili bir şekilde kullanılmaktadır.

“Skinner Kutusu” Deneyi

EDİMSSEL KOŞULLANMADA TEMEL KAVRAMLAR

- ▶ **SÖNME**
- ▶ Bir süre pekiştirilmeyen davranışın giderek azalması ve sönmesidir.
- ▶ **KENDİLİĞİNDEN GERİ GELME**
- ▶ Sönme gerçekleşikten bir süre sonra, pekiştireç verilmediği halde, benzer davranışın tekrar ortaya çıkmasıdır.
- ▶ **UYARICI GENELLEMESİ**
- ▶ Organizmanın bir uyarıcıya gösterdiği tepkiyi, benzer uyarıcılara da göstermesine genelleme denir.
- ▶ **UYARICI KONTROLÜ (AYIRDEDİCİ UYARAN TEPKİSİ)**
- ▶ Pekiştirecin sadece belli uyarıcı ile birlikte verildiğinde, organizmanın bu uyarıcıyı diğer uyarıcılardan ayırt etmesine denir.
- ▶ **DAVRANIŞI BİÇİMLENDİRME**
- ▶ Pekiştirmeye en yakın davranıştan başlayarak, istenilen davranışa ulaşıncaya kadar kademeli olarak her davranışın pekiştirilmesidir.

EDİMSSEL KOŞULLANMADA TEMEL KAVRAMLAR

▶ ZİNCİRLEME

▶ Her tamamlanan tepki bir sonraki tepki için "ayırdedici uyarıcı" rolü üstlenerek etkinlik tamamlanıncaya kadar geçen bu sürece zincirleme denir

▶ BATIL İNANÇ -DAVRANIŞ-

▶ Birbiriyle ilişkisi olmayan iki olay ya da durumun birbiriyle ilişkilendirilmesine "batıl inanç-davranış" denir.

▶ PREMACK İLKESİ

▶ Daha az yapılmak istenen, sevilmeyen etkinliğin en çok yapılmak istenen, sevilen, keyif veren etkinlik ile pekiştirilmesidir.

▶ PROGRAMLI ÖĞRETİM

▶ "Kademeli yaklaştırma" yoluyla öğretim de denilir.

Edimsel Koşullanma İlkeleri

- Pekiştirici uyarıcıyla izlenen tepkiler tekrarlanma eğilimindedir.
- Pekiştirici uyarıcılar edimsel davranışların meydana gelme oranını ya da olasılığını artırır.
- Edimsel koşullanmada önemli olan davranış ve onun sonuçlarıdır.
- Skinner'e göre pekiştirmenin organizmaya istenen davranışı kazandırmada, davranışı biçimlendirmede, sonuç olarak kişilik gelişiminde önemli bir yeri vardır.

Pekiştireç

- ▶ **Pekiştirme:** Ortaya çıkan bir davranışın sürekliliğini, ortama sunulması ya da ortamdaki çekilmesiyle sağlayan ve organizmayı olumlu yönde etkileyen uyarıcılara **pekiştireç** denir.
- ▶ **Olumlu pekiştireçler:** Ortama konulduğunda belirli bir davranışın yapılma olasılığını artıran uyarıcılardır.
 - ▶ **Birincil Olumlu Pekiştireçler** Organizmayı doğal olarak pekiştiren ve canlının yaşaması ile ilgili olan uyarıcılardır *Yiyecek, su, şeker, çikolata, güven, cinsellik vb.*
 - ▶ **İkincil Olumlu Pekiştireçler** Herhangi bir nötr uyarıcının olumlu birincil pekiştireçlerle ilişkilendirilmesiyle olumlu pekiştireç özelliği kazanan uyarıcılardır. *Saygı, takdir, para, not, alkış, olumlu etkinlikler vb.*
- ▶ **Olumsuz pekiştireçler:** ortamdaki çıkarıldıklarında belirli bir davranışın yapılma olasılığını artıran uyarıcılardır.
- ▶ **Ceza ve olumsuz pekiştireç aynı şey değildir!**

Pekiştirme tarifeleri

► Sürekli Pekiştirme

Her doğru davranış pekiştirilir

► Aralıklı Pekiştirme

1. Sabit zamanlı pekiştirme (önceden belirli-maaş)
2. Değişen zamanlı pekiştirme (belirli değil-sürpriz)
3. Sabit oranlı pekiştirme (kaç davranıştan sonra verileceği belli- her 3 doğru için)
4. Değişen oranlı pekiştirme (doğru sayısı belli değil- değişken)

CEZA

Organizmaya istemediği bir Őeyin verilmesi ya da istediği bir Őeyin verilmemesidir.

Ceza uygulandığı sũrece yapılmaması istenen davranış baskı altına alınır ancak alışkanlıklar yok olmaz.

Ceza bireyde korku yaratır, uyarıcı genellemesine yol açabilir ve ceza gören davranışın yerine konacak olan davranışı göstermez.

Yaygın görũlmesinin nedeni, etkisini hemen göstermesidir. Ancak uzun dönemde etkili değildir.

CEZA TÜRRLERİ

► Birinci Tip Ceza

- Hoşa gitmeyen, istenilmeyen (olumsuz pekiştireçler) uyararı ortama verilir.
- (davranışın yapılma sıklığı azalır ya da söner)

► İkinci Tip Ceza

- Hoşa giden, istenilen (olumlu pekiştireçler) uyararı ortamdandır çıkartılır.
- (davranışın yapılma sıklığı azalır ya da söner)

Cezaya alternatifler

- İstenmeyen davranışa yol açan ortamı değiştiriniz.
- İstenmeyen davranış bıkıncaya kadar yaptırınız.
- İstenmeyen davranış çocuğun gelişim döneminin bir özelliği ise bu dönemi atlatmasını bekleyiniz.
- İstenmeyen davranış görmezden gelip istenen davranış pekiştiriniz.
- Çezalandırmaya alternatif en iyi süreç "sönme"dir. İstenmeyen davranışlar pekiştirilmezse zamanla söner.

Yeni bir davranışın biçimlendirme yoluyla kazandırılması

- ▶ Ulaşılabacak hedefin açık bir şekilde belirlenmesi
- ▶ Öğrencilerin bulunduğu düzeyin belirlenmesi
- ▶ Hedefe ulaşmak için pekiştirilmesi gereken ara davranışların, ara basamakların belirlenmesi
- ▶ Süreç boyunca öğrencilere dönüt verilmesi gerekir.

TARTIŞALIM ???

- ▶ Edimsel koşullamanın eğitsel sonuçları neler olabilir?
- ▶ Öğretmenlere önerileriniz nelerdir?